

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 14/4 2025 s. 1136-1156, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

GAGAVUZ TÜRKÇESİNDE KULLANILAN NOKTALAMA İŞARETLERİ VE İŞLEVLERİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Mehmet Fatih DİNÇASLAN*

Geliş Tarihi: 16 Haziran 2025

Kabul Tarihi: 20 Ağustos 2025

Öz

Bu çalışma, Gagavuz Türkçesinde kullanılan noktalama işaretlerini incelemeyi, bu işaretlerin Türkiye Türkçesindeki karşılıklarıyla olan benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç kapsamında çalışmada, Gagavuz Türkçesinde kullanılan noktalama işaretlerinin tarihsel gelişimine kısaca değinilmiş; her bir noktalama işaretinin işlevi, kullanım alanı ve biçimsel özellikleri açıklanmıştır. Böylece iki yazı dili arasında noktalama sisteminin ortak yönleri ve farklılıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma, betimleyici yöntem çerçevesinde kurgulanmış olup, çalışmada nitel araştırma deseni tercih edilmiştir. Çalışmanın verilerini toplama aşamasında “Gagauz dilinin orfografiya hem punktuaşiya kuralları” adlı kılavuzdan yararlanılmış, verilerin analizinde her bir noktalama işareti için ayrı başlıklar altında değerlendirmeler yapılmış, noktalama işaretlerinin hem Gagavuz Türkçesindeki hem Türkiye Türkçesindeki işlevsel karşılıkları belirlenmeye çalışılmış; söz konusu yazı dillerinde bu işaretlerin nasıl işlediği, hangi işaretlerin aynı biçimde kullanıldığı ya da hangi durumlarda ayrıştığı somut verilerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Gagavuz Türkçesi, Türkiye Türkçesi, noktalama işaretleri.

COMPARISON OF PUNCTUATION MARKS USED IN GAGAUZ TURKISH AND THEIR FUNCTIONS WITH TURKISH

Abstract

This study examines the punctuation marks used in Gagauz Turkish and compares their functions with those in Turkey Turkish. It briefly outlines the historical development of punctuation in Gagauz Turkish and describes the functions, usage contexts, and formal features of each mark. Using a descriptive and qualitative research design, the study draws on *Gagauz dilinin orfografiya hem punktuaşiya kuralları*. Each punctuation mark is analyzed under separate headings to identify functional similarities and differences between the two written languages. The research presents concrete findings showing how punctuation operates in both systems and highlights where the two languages converge or diverge. Overall, the study offers a comparative perspective on the punctuation systems of Gagauz Turkish and Turkey Turkish.

Keywords: Gagauz Turkish, Turkey Turkish, punctuation marks.

* Öğr. Gör. Dr.; Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi Türkçe Öğretim Uygulama ve Araştırma Merkezi, fatihdincaslan@gmail.com.

Giriş

Gagavuz Türkçesi, Oğuz grubuna ait bir Türk yazı dili olup günümüzde özellikle Moldova Cumhuriyeti sınırları içerisindeki Gagavuz Yeri Özerk Bölgesi'nde yaşayan Gagavuzlar tarafından resmî yazı dili olarak kullanılmaktadır. Moldova SSR Yüksek Sovyeti döneminde 30 Temmuz 1957 tarihinde Kiril temelli Gagavuz alfabesinin kabul edilmesiyle Gagavuz Türkçesine yazı dili olarak resmîyet kazandırılmış, Sovyetler Birliği döneminde Kiril alfabesi kullanılmış, 1996 yılından sonra da Latin alfabesi kabul edilmiştir (Argunşah, 2007, s. 83). Bu yazı sistemindeki dönüşüm noktalama işaretleri kültürünü de etkilemiştir. Türkiye Türkçesi ise 1928 Harf İnkılâbı ile Latin alfabesine geçmiş ve yazı dili kuralları Türk Dil Kurumu çevresinde farklı zamanlarda yer yer güncellenerek standardize edilmeye çalışılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde, Rusça *punktuatiya* (Пунктуация) terimine karşılık olarak kullanılan *durguçluk nışannarı* kavramı; ölçünlü Gagavuz Türkçesi yazı dilinde cümle yapısını, anlam birimlerini ve tonlamayı belirginleştirmek amacıyla işlev gören noktalama işaretlerini ifade etmektedir.

Rusça, Rumence / Moldavanca noktalama sistemlerinden etkilenecek gelişmiş olan Gagavuz noktalama sistemi; cümlelerin anlamını vurgulamaya yönelik anlamsal ilke, cümlelerin söz dizimsel yapısını yansıtarak öğeler arasındaki ilişkileri netleştiren yapısal-dil bilgisel ilke ve konuşmadaki vurguyla duraklamaların yazıya aktarılmasını mümkün kılan tonlama (intonasyon) ilkesinden oluşan üç temel prensibe dayanmaktadır. Bu prensipler doğrultusunda Gagavuz Türkçesindeki noktalama işaretleri; cümlelerin yapısal sınırlarını belirlemek, anlam birimlerini ayırmak, vurguyu göstermek, okuyucunun metni doğru tonlamayla okumasını sağlamak, yazılı metinde açıklığı artırmak ve karışıklığı önlemek amacıyla kullanılmaktadır.

1957 yılında Kiril alfabesi temelli Gagavuz yazı dilinin kabulünü takiben, Gagavuz Türkçesi için *Gagavuz Dilinin Yazım Kuralları* (Правила орфографии гагаузского языка) başlıklı ilk yazım kılavuzu 1958 yılında yayımlanmıştır. Bu kılavuz, tekrar gözden geçirilmiş, kılavuzda bazı düzeltmeler ve eklemeler yapılmış ve kılavuzun genişletilmiş ve gözden geçirilmiş ikinci baskısı *Gagavuz Dilinin Yazım Kuralları* (Правила орфографии гагаузского языка, Издание второе, исправленное и дополненное) 1988 yılında yayımlanmıştır. Gagavuzların Latin alfabesine geçişiyle birlikte, yazım kuralları yeniden değerlendirilmiş ve 1994 yılında *Gagavuz Dilinin Yazım ve Noktalama Kuralları* (Правила орфографии и пунктуации гагаузского языка) güncellenmiş bir biçimde yeniden yayımlanmıştır. Bu süreci takiben, 2014 yılında Gagavuz Türkçesinin yazım (orfografiya) ve noktalama (punktuatiya) kurallarını içeren yeni bir kılavuzun hazırlanmasına karar verilmiş ve bu doğrultuda yazım kuralları bir kez daha gözden geçirilmiş ve 2015 yılında *Gagavuz dilinin yazım ve noktalama kuralları* anlamına gelen kılavuz *Gagauz dilinin orfografiya hem punktuatiya kuralları* (Правила орфографии и пунктуации гагаузского языка) başlığıyla önce Rusça ardından Gagavuz Türkçesi olarak yayımlanmıştır (Özakdağ, 2017, s. 157-158).

1958'de hazırlanan ilk yazım kılavuzunda ve 1988 yılında yayımlanan gözden geçirilmiş ikinci baskısında noktalama işaretlerine dair herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Nitekim bu durum, kılavuzun yalnızca yazım kurallarına odaklandığını gösteren başlığında da açıkça görülmektedir. Gagavuz Türkçesindeki noktalama işaretleri, yazım kılavuzlarında ilk kez 1994 yılında yayımlanan metinde *Punktuatiya* (Пунктуация) başlığı altında yer bulmuştur.

2015 yılında yayımlanan “*Gagauz Dilinin Orfografiya hem Punktuațiya Kuralları*” (GDOPK) adlı kılavuzda ise bu bölümle ilgili çeşitli düzeltmeler ve düzenlemeler yapılmış, bazı kurallar daha ayrıntılı biçimde ele alınmış, yeni maddeler eklenmiş ve örnekler artırılmıştır. Bu düzenlemelerle birlikte, Gagavuz yazı diline ait noktalama işaretleri daha sistematik ve kapsamlı bir yapıya kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Gagavuz Türkçesinin söz dizimi üzerine çalışmalarıyla tanınan Dmitriev, Gagavuz cümle yapısının Slav ve Romen dillerinin etkisiyle dönüşüme uğradığını belirtmiş ve bu bağlamda, Rusçadaki noktalama sisteminin Gagavuz Türkçesi için de uygun olabileceğini ileri sürmüştür (1962, s. 202-250). Öyle ki Gagavuz Türkçesinde kullanılan noktalama işaretleriyle ilgili bilgilere söz dizimi çalışmalarında rastlanılmaktadır.

SSCB’den ayrılan diğer Türk devlet ve topluluklarının lehçeleri incelendiğinde de benzer bir durumun söz konusu olduğu dikkat çekmektedir. Bu toplulukların yazım kılavuzlarında da noktalama işaretlerine ilişkin ayrıntılı bilgilere yer verilmemekte ve söz dizimi çalışmalarında noktalama işaretleri yalnızca kelime gruplarıyla ilişkili olarak yüzeysel biçimde ele alınmaktadır. Ayrıca bu lehçelerde kullanılan yazı dillerinde noktalama işaretlerinin kullanımında büyük ölçüde ortaklık görülmektedir. Bu ortaklığın temel nedeni, söz konusu lehçelerde Rusçadaki noktalama kurallarının etkisinin güçlü bir biçimde hissedilmesidir (Beşen Delice, 2019, s. 1070-1071; İldırı, 2023 s. 935-956).

1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma, Gagavuz Türkçesinde kullanılan noktalama işaretlerini incelemeyi, bu işaretlerin Türkiye Türkçesindeki karşılıklarıyla olan benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Türkiye Türkçesi ve Gagavuz Türkçesi, günümüzde Latin alfabesini kullanan iki yazı dili olmalarına rağmen, noktalama işaretlerinin kullanımı açısından birtakım yapısal ve işlevsel ayrışmalar sergilemektedir. Noktalama işaretlerinin yazı dilinde ne şekilde kullanıldığı, anlamı belirleme, cümle yapısını düzenleme ve vurgu gibi işlevleri hangi oranda karşıladığı, bu iki dil arasında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi gereken önemli bir konudur. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmaların sınırlı oluşu, noktalama işaretlerinin Gagavuz Türkçesindeki yerini ve işlevlerini detaylı biçimde incelemeyi gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada, Gagavuz Türkçesinde kullanılan her bir noktalama işaretinin işlevi, kullanım alanı ve biçimsel özellikleri Türkiye Türkçesi ile karşılaştırılarak iki yazı dili arasındaki noktalama sisteminin ortak yönleri ve farklılıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

2. Yöntem

Bu çalışma, betimleyici yöntem çerçevesinde kurgulanmıştır. Araştırmada, Gagavuz Türkçesinde kullanılan noktalama işaretlerinin tespiti, sınıflandırılması ve Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılması amaçlandığından, nitel araştırma yöntemleri tercih edilmiştir. Veri toplama sürecinde 2015 yılında yayımlanan “*Gagauz Dilinin Orfografiya hem Punktuațiya Kuralları*” adlı kılavuzdan yararlanılmış, kılavuzda yer alan noktalama işaretleri tek tek incelenmiş, işlevleri bağlam içerisinde değerlendirilmiştir. Gagavuz Türkçesindeki kullanımlar, Türkiye Türkçesindeki eş değerleriyle karşılaştırılarak benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmuştur.

Veriler analiz edilirken her bir noktalama işareti için ayrı başlıklar altında örneklemeler yapılmış hem Gagavuz Türkçesindeki hem Türkiye Türkçesindeki işlevsel karşılıkları belirlenmiştir. Aktarılan örnek cümleler hem dil yapısı hem de noktalama açısından anlam kaymasına yol açmayacak biçimde Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Noktalama işaretlerinin biçimsel kullanımı kadar bağlam içindeki işlevleri de dikkate alınmıştır. Bu yöntemle, noktalama işaretlerinin iki farklı yazı dilinde nasıl işlediği, hangi işaretlerin aynı biçimde kullanıldığı ya da hangi durumlarda ayrıştığı somut verilerle ortaya konmuştur. Böylece çalışmanın sonucunda Gagavuz Türkçesi yazı dilinin noktalama sistemiyle ilgili genel bir çerçeve sunulması hedeflenmiştir.

3. Bulgular

Bu çalışmada, Gagavuz Türkçesinde noktalama işaretlerinin kullanımına dair ulaşılan bulgular aşağıda sunulmuştur. Her bir işaret hem biçimsel kullanımı hem de işlevsel yönüyle değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler, örnekler aracılığıyla analiz edilmiştir.

Gagavuz Türkçesindeki noktalama işaretleri “*Gagauz Dilinin Orfografiya hem Punktuațiya Kuralları*” adlı kılavuzun “*punktuațiya*” bölümünde “*durguçluk nışannarı*” başlığı altında şu şekilde sıralanmaktadır:

- (.) Nokta
- (,) Virgül
- (;) Noktayılan virgül
- (?) Soruş nışanı
- (!) Şaşma nışanı
- (...) Çok nokta
- (–) Çizgi
- () Parantezalar
- [] Kvadrat parantezaları
- « » Kavıçlar
- (..!) Çok nokta şaşma nışannınan
- (..?) Çok nokta soruş nışannınan
- (!?) Soru hem şaşma nışannarı (GDOPK, 2015, s. 61).

Türkiye Türkçesinde kullanılan *Kesme İşareti* (‘ ’), *Denden İşareti* (“ ”), *Eğik Çizgi* (/), *Ters Eğik Çizgi* (\), *Kısa Çizgi* (–), *Tek Tırnak İşareti* (‘ ’) gibi noktalama işaretlerinden bazıları günümüz Gagavuz yazı dilinde de kullanılmakla birlikte söz konusu işaretlerin kullanım alanları ve işlevleriyle ilgili olarak *Gagauz dilinin orfografiya hem punktuațiya kuralları* adlı kılavuzda herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Gagavuz Türkçesinde noktalama işaretlerinin kullanımına dair ulaşılan bulgular ise şu şekildedir:

3.1. Nokta Nışamı (.)

GDOPK, 2015'e göre nokta (.) işaretinin kullanım alanları şu şekildedir:

- Bildirme cümlelerinin sonunda nokta (.) kullanılır:

Söz gümüştä – susmak altındır. (GD, 2018, s. 11)

“Söz gümüştä sükut altındır.”

Gagauz dilimiz zengin hem düzgün bir dil. (GD, 2018, s. 12)

“Gagavuz dilimiz hem zengin hem düzgün bir dildir.”

- İçinde noktalama işaretleri bulunan ve bağımsız cümleler şeklinde olan madde başlıklarının sonunda nokta (.) kullanılır:

Kural:

Bir liste ya da madde başlığı, eğer kendi başına tam bir cümleyse ve içinde virgül, nokta gibi noktalama işaretleri varsa, o madde sonunda nokta (.) konur.

Bu soruştta şu kararlar alındı:

“Bu toplantıda şu kararlar alındı:

a) *Toprak insannara payedilsin ödeksiz.*

“Toprak insanlara bedelsiz paylaştırılsın.”

b) *Herbir ayleyä en az birär lot toprak verilsin.*

“Her aileye en az birer parça toprak verilsin.”

c) *Kimin koşacaa yok yada az, ortaklaşsın bir mülklü çorbacıylan* (GDOPK, 2015, s. 62).

“Kimin toprağı yok veya az, bir zenginle ortaklaşsın.”

- Soyadın yanında ismin baş harfi yazılırken nokta (.) kullanılır:

M. Çakir, D. Kara Çoban, S. Kuroglu, D. Tanasoglu.

- Kısaltılmış kelimelerin yazımında nokta (.) kullanılır:

örn. (örnek),

h. b. (hem başka),

h. t. b. (hem taa başka),

s. (sayfa),

b. d. (bölä demäk) (GDOPK, 2015, s. 62).

- Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur:

18.03.1925-inci yılda duudu L. A. Pokrovskaya. (GDOPK, 2015, s. 62).

“L. A. Pokrovskaya, 18.03.1925 tarihinde doğdu.”

Gagavuz Türkçesinde nokta, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi cümle sonlarında yaygın olarak kullanılan bir işaret olup kullanım alanları ve işlevleri itibarıyla da Türkiye Türkçesiyle büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Ancak Türkiye Türkçesinde sayılardan sonra sıra bildirmek için nokta (.) kullanılmaktayken Gagavuz Türkçesinde kısa çizgi (-) kullanılmaktadır:

Bizim Fedoska 7-nci klasta üürener. (GD, 2024, s. 93)

“Bizim Fedoska 7. sınıfta okuyor.”

80-nci yıllarda Kişinövdaki Devlet Ayrar Üniversitendä aspirantlu vardı. (GD, 2024, s. 193)

“80’li yıllarda Kişinev Devlet Ayrar Üniversitesi’nde (Tarım Üniversitesi) aspirantlığı (lisansüstü / doktora öğrenciliği) vardı.”

Stepan Stepanoviç Kuroglo (1940-2011) – anılmış yazıcı, poet, ilk şiirini 5-ci klasta yazmış. 9-cu klasta rusça poema da yazdı (GD, 2024, s. 54).

“Ünlü yazar / şair, Stepan Stepanoviç Kuroglo (1940-2011), ilk şiirini 5. sınıfta yazmış. 9. sınıfta Rusça bir şiir de yazdı.”

3.2. Virgül Nişanı (,)

- Hitap; cümlelerin başında, ortasında ya da sonundaysa virgül (,) kullanılır:

Kural:

Hitap (sesleniş) cümlelerin başındaysa, hitaptan sonra virgül (,) konur:

Paalı musaafirlär, hoş geldiniz Gagauziyaya! (GDOPK, 2015, s. 63)

“Değerli misafirler, Gagauziya’ya hoş geldiniz!”

Kural:

Hitap (sesleniş) cümlelerin ortasında yer alıyorsa, hitabın her iki yanına da virgül (,) konur:

Dur, mari, nereyi gidersin? (GDOPK, 2015, s. 64)

“Dur, nine, nereye gidiyorsun?”

Kural:

Hitap (sesleniş) cümlelerin sonunda yer alıyorsa, hitaptan önce virgül (,) konur:

Neçin oturmamışın da biraz dinnenäsin, maliciim? (GDOPK, 2015, s. 64)

“Niye oturmadın da biraz dirlensen, maliciim (canım / cicim / evladım?)”

- Ünlem ifadeleri, ünlem tonlaması olmadan telaffuz edilirse, ünlemleri vurgulamak için virgül (,) kullanılır:

Of, saalık mı etişecek bu belalardan sora? (GDOPK, 2015, s. 64)

“Of, bu belalardan sonra sağlık mı kalacak?”

- Giriş sözcüklerini, giriş niteliğindeki yapıları ve eklenen yapıları ayırmak için virgül (,) kullanılır. Bu tür ifadelere Rusçada вводные слова (*vodniye slova*) / конструкции (*konstrukcii*) denir (Sevryugina, 2012, s. 326). Türkçedeki karşılığı ise bağlaç görevi taşımayan, cümleye yorum, düşünce, kanaat, tahmin gibi anlamlar katan ifadelerdir.

Kural:

Ara sözler, ara cümleler ve bağlam dışı açıklamalar (yani giriş niteliğindeki ya da yorum eklenen yapılar) cümle içinde kullanıldığında önünden ve arkasından virgül ile ayrılır:

*Bir parça vakıttan sora, **bakmışın**, aalemin uşakları büyümüşlər da tırtıl gibi işleerlər.* (GDOPK, 2015, s. 64).

“Bir süre sonra bir bakmışsın, dünyanın çocukları büyümüşler de tırtıl gibi çalışıyorlar.”

*Geçtii yıl, **nicä bilersin**, kuraktı.* (GDOPK, 2015, s. 64)

“Geçtiğimiz yıl, bildiğin gibi, kuraktı.”

***Bana görü**, bu işi var nicä tamannamaa pazara kadar.* (GDOPK, 2015, s. 64)

“Bana göre, bu işi pazara kadar tamamlamak mümkün.”

- Virgül (,) cümlede ayrılmış yani cümleye ek bilgi katan, ama temel öge olmayan sözcük veya sözcük gruplarını ayırmak için kullanılır. Bu tür ögeler cümlemin öznesi, yüklemi ya da nesnesi değildir; genellikle açıklayıcı ya da tamamlayıcı işlev taşır:

*Açan o girdi kapu önünä, çıktı anası, **kefsiz hem kahırlı**.*

“Ne zaman ki o kapının önüne geldi, annesi çıktı, keyifsiz ve kederli.” (GDOPK, 2015, s. 64)

Türkiye Türkçesinde de benzer kullanım mevcuttur:

Adam, yorgun ve bitkin, kapıya dayandı. Bu cümlede “yorgun ve bitkin” sıfatları, “adam” ismini niteliyor; ancak isimden önce değil de sonra geldiği için ara söz olarak değerlendirilmiş ve virgüllerle ayrılmıştır.

- Virgül (,) ayrılmış sıfatları belirtmek için kullanılır. Bu tür sıfatlar, genellikle nitelikleri isimden sonra gelir, tek başına ya da bir sıfat öbeği şeklinde olabilir. Bu tür sıfatlar, cümlede ek açıklama, betimleme amacı taşırlar ve virgülle ayrılırlar:

Kural:

Nitelenen sözcükten sonra gelen, sıfat ve bağlı sözcüklerden oluşan belirleyici tamlamaları belirtmek için virgül (,) kullanılır. Bu tür tamlamalar, ismi nitelendiren, açıklayan ya da sınıflandıran yapılar olup, genellikle nitelendirdikleri isimden sonra gelirler. Eğer bu belirleyici tamlamalar cümlede açıklayıcı, ek bilgi veren (ayrılmış) ögelerse aralarına virgül konur:

Var bir dădu, kat-kat giyimni. (GDOPK, 2015, s. 64)

“Kat kat giyinmiş bir dede var.”

O, giyimni bir incecik, ucuz materiyadan fistancaa, bitkisiz ayoldu. (GDOPK, 2015, s. 64)

“O, incecik, ucuz bir kumaştan yapılmış bir elbise giyinmişti, çok çelimsizdi.”

- Virgül (,) bir isim ya da kişi zamiriyle ilgili olan ve onu açıklayan, tanımlayan veya sınıflandıran ayrılmış takıları (apposition) belirtmek için kullanılır. Bu tür takılar genellikle özneyi ya da nesneyi tanımlar ya da ek bilgi verir. Cümle içinde virgüllerle ayrılır:

Tă bir karı, uşak kucaanda, durêr, bakêr, ne bişey satêr, ne bişey sorêr. (GDOPK, 2015, s. 65)

“İşte bir kadın, çocuk kucagında, duruyor, bakıyor, ne bir şey satıyor ne de bir şey soruyor.”

Doka çıktı da gördü topal postarı, bir parça kıyat elindä. (GDOPK, 2015, s. 64)

“Dışarı çıktı ve topal postacıyı elinde bir parça kağıtla gördü.”

- Bir isim veya şahıs zamirine bağlı, açıklayıcı takılar için virgül (,) kullanılır:

Vasi, edi yaşında bir çocuk, pek sever oynamaa şaşkı. (GDOPK, 2015, s. 64)

“Vasi, yedi yaşında bir çocuk, çok sever şaşkı oynamayı.”

“edi yaşında bir çocuk” ifadesi, “Vasi” ismini açıklayan ek bilgidir. Bu açıklayıcı ifade, virgüllerle çevrelenmiştir.

- Belirli bir zarf öbeği tarafından ifade edilen ayrı bir durumu vurgulamak için virgül (,) kullanılır:

O çalardı türkü, gidärkenä yolda da, oturarkana çotuun altında da, işlärkenä dä. (GDOPK, 2015, s. 64)

“O hem yolda giderken hem asmanın altında otururken hem de çalışırken türkü söylerdi.”

- Cümlede ayrılmış karşılaştırma öbeğini belirtmek için virgül (,) kullanılır. Karşılaştırma öbeği, cümlede bir şeyi başka bir şeyle karşılaştırmak için kullanılan yapıdır. Eğer bu karşılaştırma öbeği, cümlenin ana yapısından ayrı, açıklayıcı ve ek bilgi verici bir nitelikteyse ana cümleden virgülle ayrılır:

Yalpu çayırı taa uzun hem taa geniş, nekadar Lunga çayırı. (GDOPK, 2015, s. 65)

“Yalpu çayırı, Lunga çayırından daha uzun ve daha geniştir.”

Yamaç üstündän küü görünürdü, nicä aucunda. (GDOPK, 2015, s. 65)

“Yamaç üstünden köy, avucun içindeymiş gibi görünüyordu”

Türkiye Türkçesinde de benzer kullanım mevcuttur:

*Ona her zaman çok ihtiyacı vardı, **tıpkı birkaç nefes kadar.***

*O, arkadaşlarından farklıydı, **sanki bambaşka bir dünyadan gelmiş gibi.***

Karşılaştırma öbeği cümlede açıklayıcı konumda olmasından dolayı ana cümleden virgülle ayrılmıştır.

- Sıralı cümlelerde virgül (,) kullanılır:

Göktä bulutlar kaynaşêr, çimçirk çakêr. (GDOPK, 2015, s. 65)

“Gökte bulutlar kaynaşıyor, şimşek çakıyor.”

Avşam oldu, ay duudu, ay beni yalnız buldu. (GDOPK, 2015, s. 65)

“Akşam oldu, ay doğdu, ay beni yalnız buldu.”

- Virgül, eş görevli ögeler arasında kullanılır:

Kural:

İki ya da daha fazla eş görevli öge arasında virgül (,) kullanılır:

Settâ durêr çölmek, filcan, fener. (GDOPK, 2015, s. 68)

“Sette (rafta / sehpa üzerinde) çömlek, fincan, fener duruyor.”

“Bucaan da toprakları pek uydular käämil arpa, booday, çavdar, papşoy bereketlerinä.” (GDOPK, 2015, s. 68)

“Bucak’ın toprakları da kâmil (mükemmel/bol) arpa, buğday, çavdar, mısır bereketlerine pek uygundu.”

- Tekrarlanan ya da ayırıcı bağlaçlarla ya da enklitik bağlaçlarla (da//dâ//ta//tä) bağlanan eş görevli öğeler arasında virgül kullanılır:

Dädunun dokuz oolu varmış, dokuz da kızı. (GDOPK, 2015, s. 68)

“Dedenin dokuz oğlu varmış, dokuz da kızı.”

Alêr o kiyadı da yırtêr, da yazêr başka kiyat. (GDOPK, 2015, s. 68)

“Alıyor o kağıdı da yırtıyor, başka kağıt yazıyor.

- Karşıtlık bildiren “ama” gibi bağlaçlarla bağlanan öğeler varsa, aralarına virgül konur:

Ne salêr, ne uluyêr, ama evi bekleer. (GDOPK, 2015, s. 68)

“Ne salıyor (bırakıyor), ne ulur, ama evi bekler.”

- “Hem” bağlacıyla bağlı olan yan cümleler arasında virgül (,) konmaz:

*Hepsimizä annatı, neredä biz işleyecek **hem** nesoy ödek olacek herkezimizä.* (GDOPK, 2015, s. 65)

“Hepimize, nerede çalışacağımızı ve her birimize nasıl bir ücret verileceğini anlattı.”

*Çok sıra oturêrım da düşünerim, nicä biz bu zor yaşamaya etiştik **hem** nelär taa görecek bizim uşaklarımız.* (GDOPK, 2015, s. 65)

“Çoğu zaman oturup düşünüyorum, biz bu zor yaşantıya nasıl ulaştık ve çocuklarımız daha neler görecektir.”

Türkiye Türkçesinde de benzer kullanım mevcuttur:

*Bana söyledi ki, gelecek hafta gelecek **hem** kalacak.*

*Kitapları okudum **hem** notlar aldım.*

Gagavuz Türkçesinde, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi hitap ve seslenme sözcüklerinden sonra, sıralı cümleleri ayırmada, eş görevli sözcük ve söz öbeklerinden sonra, ara sözlerde virgül (,) kullanımı Türkiye Türkçesine benzer şekildedir. Ancak Gagavuz Türkçesi metinlerinde bireysel tercihlere bağlı olarak bazen gereksiz virgül kullanımı veya virgölün hiç kullanılmaması gibi hususlar da dikkat çekmektedir.

3.3. Noktayılan Virgöl Nışanı (;)

• Uzun ve içinde virgöl veya başka noktalama işaretleri bulunan sıralı cümlelerin parçaları arasında noktalı virgöl (;) kullanılır:

Yısındı havalar; erik, alma, zerdeli aaçları uyanmaa başladılar; sabaalen sırcıkların hem başka kuşların sesleri işidiler. (GDOPK, 2015, s. 66)

“Havalar ısındı; erik, elma, kayısı ağaçları uyanmaya başladı; sabahleyin sığırcıkların ve başka kuşların sesleri işitiliyor.”

Otlar eşerdi, güneş şılêêr, yısıdarak dolayları; kelebeklâr taa uçmêêrlar. (GDOPK, 2015, s. 66)

“Otlar yeşerdi, güneş etrafı ısıtarak parlıyor; kelebekler henüz uçmuyorlar.”

• Sıralı maddelerin sonunda noktalı virgöl (;) kullanılır. Maddeleme (listeleme) biçimindeki ifadelerde, her madde kendi başına bir anlam taşıyorsa veya içinde noktalama işaretleri varsa madde sonlarına noktalı virgöl (;) konur. Son maddenin sonuna ise genellikle nokta (.) konur:

Gagauz dilindä var birkaç vokal grupası:

a) ön(incä) vokallar;

b) ard (kalın) vokallar;

c) düz vokallar;

ç) dudaklı vokallar h. b. (GDOPK, 2015, s. 66)

“Gagavuz dilinde birkaç ünlü (vokal) grubu vardır:

a) ön (ince) ünlüler

b) art (kalın) ünlüler

c) düz ünlüler

ç) dudaklı ünlüler vb.”

Gagavuz Türkçesinde noktalı virgölün çok seyrek kullanıldığı, genellikle ya hiç tercih edilmediği ya da yerine virgöl veya nokta kullanıldığı tespit edilmiştir. Türkiye Türkçesinde ikiden fazla eş değer öğeler arasında virgöl bulunan cümlelerde öznenin sonra noktalı virgöl kullanıldığı bilinmektedir. Ancak Gagavuz Türkçesinde böyle bir kullanım söz konusu değildir. Ayrıca Türkiye Türkçesinde sıralı maddelerin sonunda noktalı virgöl (;) yerine virgöl (,) kullanılması da Gagavuz Türkçesiyle ayrışan başka bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4. Soru Nışanı (?)

• Gagavuz Türkçesinde soru cümlesi içeren basit cümlelerin sonunda soru işareti (?) konur:

Neresi burası? (GDOPK, 2015, s. 62)

“Burası neresi?”

Kim bu sabaa süpürdü kapu? (GDOPK, 2015, s. 62)

“Bu sabah kapının önünü kim süpürdü?”

- GT’de karmaşık bir cümlelerin sonunda, eğer cümlelerin tamamında veya sadece bir kısmında soru yer alıyorsa cümlelerin sonunda soru işareti (?) kullanılır:

Senin okadar mı aklın ermeer, ani bân var nicâ annadayım, nesoy adamsın sân?

“Senin o kadar mı aklın ermiyor, ben senin nasıl bir insan olduğunu nasıl anlatabileyim?”

Gagavuz Türkçesinde *soruş nişanı* Türkiye Türkçesinde olduğu gibi soru cümlelerinin sonunda kullanılır. Kullanımı yerleşmiş ve standarttır. Ayrıca Gagavuz Türkçesinde duraklama sonrası soru ifadesi, (..?) *çok nokta soruş nişanının* (soru anlamı taşıyan üç nokta) işareti, (?) soruş nişanından farklı olarak müstakil bir nişan olarak kullanılmakla birlikte hem soru hem şaşkınlık ifadesinin birlikte verildiği durumlarda da (!?) *soruş hem şaşma nişannarı* kullanılmaktadır.

3.5. Şaşma Nişanı (!)

- Anlatısal, motive edici ve sorgulayıcı bir cümlelerin sonunda, ifade edici bir tonlama ile telaffuz ediliyorsa ünlem işareti (!) kullanılır.

Hey, yavrular, ya yok olun buradan! (GDOPK, 2015, s. 63)

“Hey, yavrular, defolun buradan!”

Leleklâr, leleklâr! Ya çıkın hepsiniz dışarı! Bakın yukarı! (GDOPK, 2015, s. 63)

“Leylekler, leylekler! Hadi hepiniz dışarı çıkın! Yukarıya bakın!”

Kaçın kaçalım: küü yanêr! (GDOPK, 2015, s. 63)

“Kaçın, kaçalım: Köy yanıyor!”

- Cümlelerin başında bulunan ve ünlem tonuyla söylenen hitapları belirtmek için kullanılır. Seslenme (hitap) sözcükleri cümle başında kullanıldığında ve vurgulu, duygusal ya da güçlü bir çağrı içerdiğinde, bu hitap ünlem işareti (!) ile cümleden ayrılır.

Kardaşlar! Aramızda saat ta var bu oluşlara. (GDOPK, 2015, s. 63)

“Kardeşler! Bu olaylara aramızda şahit olan da var.”

Afina! Afina! Neredäysin sân? (GDOPK, 2015, s. 63)

“Afina! Afina! Neredesin sen?”

- Cümlelerin başında bulunan ve güçlü duyguları ifade eden ünlemlerden (ahlar, haykırışlar, seslenişler) sonra ünlem işareti (!) konur.

Ehe-he! Şimdi benim patretlerimi markalara da koyacaklar! (GDOPK, 2015, s. 63)

“Ehe-he! Şimdi benim fotoğraflarımı markalara da koyacaklar!”

Ho-ho! Ya fiorituraları! Te but e – efendiycâ! (GDOPK, 2015, s. 63)

“Ho-ho! Şu süslemelere bak! Ne kadar da efendice (nazikçe)!”

- Alıntılanan bir metnin içinde veya sonunda, yazarın metne olan duygusal ya da değerlendirme açısından tutumunu göstermek için ünlem işareti (!) kullanılır. Bir metin ya da cümle doğrudan alıntı yapıldığında, bazen o sözün içeriğine kendi duygularımızı, şaşkınlığımızı,

hayranlığımızı ya da tepkimizi katmak isteyebiliriz. İşte bu durumda, alıntının içinde veya sonunda ünlem işareti (!) kullanılır:

«Erleştirip» islââ hepsi işleri, bulup «cevap» insanın istemelerinä (!), çorbacılar, razı olarak, daalıhtılar. (GDOPK, 2015, s. 63)

“Bütün işleri “düzenleyip” insanların isteklerine “cevap” bulan çorbacılar, razı olarak dağıldılar.”

Gagavuz Türkçesinde ünlem işareti duygu bildiren (şaşma, sevinç, acı, korku vb.) cümlelerde Türkiye Türkçesine kıyasla benzer şekilde kullanılır. Ayrıca Gagavuz Türkçesinde duraklama sonrası şaşkınlık ifadesini belirtmek için kullanılan (..!) *çok nokta şaşma nişanının* işareti, (!) şaşma nişanından farklı olarak müstakil bir noktalama işareti olarak kullanılmaktadır.

3.6. Çok Nokta Nişanı (...)

- Düşüncenin tamamlanmamış olduğunu ve kesilmiş bir fikri belirtmek için üç nokta kullanılır. Bu, özellikle bir konuşma veya yazının yarıda kesildiği veya tamamlanmadığı durumlarda üç nokta kullanıldığını ifade eder:

Ya durumuz, kardaşlar... benim işim taa var... Yardım ediniz taa tez bitireyim. (GDOPK, 2015, s. 67)

“Durun biraz, kardeşler... daha yapacak çok işim var... Yardım edin de çabucak bitireyim.”

Nezamansa bân burayı var geldiim... Çoktan... Pek çoktan... (GDOPK, 2015, s. 67)

“Ne zaman geldim buraya bilmiyorum... Çok oldu... Hem de çok uzun zaman önce...”

- Değişen olayların betimlenmesinde duraklama yerinde üç nokta kullanılır. Bu kural, bir olayın ardışık şekilde anlatıldığı ve arada bir duraklama gerektiği durumlarda üç noktanın kullanılmasını ifade eder:

Kalktı bir kıyamet... lüzgâr, kaarları saurdup-saurdup haşlardı üzünü, sansın sert kum, ne kuvedi varsa, serperdi yanaklarına... (GDOPK, 2015, s. 68)

“Bir kıyamet koptu... rüzgâr, karları savurup savurup yüzüne çarpar, sanki sert kum gibi, ne gücü varsa yanağına serperdi...”

- Alıntılarda kelimelerin veya cümlelerin eksik olduğunu belirtmek için üç nokta kullanılır. Bu, bir alıntının bir kısmının çıkarıldığını göstermek amacıyla üç nokta kullanımını açıklar:

İki kişi... kafadarmışlar. Açan onnar büümüşlär, birisi... olmuş zengin, öbürü sä yanaşmış ona çoban. (GDOPK, 2015, s. 68)

“İki kişi... kafadarmışlar (arkadaşmışlar / dostlarmış). Onlar büyüyünce, birisi zengin olmuş, diğeri ise ona çoban olmuş.”

Aaraştırmaklar açêrlar, ani gagauzlar çıkma poyrazdaki kırcı türk senselelerindän... O kırcı halklar yaşarmışlar üülendeki Rusiyada... Kara denizin poyraz kıyılarında... (GDOPK, 2015, s. 68)

“Araştırmalar gösteriyor ki Gagavuzlar, kuzeydeki kır / step Türk soylarından gelmektedir... O kır halkları güney Rusya’da yaşarlarmış... Karadeniz’in kuzey kıyılarında...”

Türkiye Türkçesinde eksiltili cümlelerde ve alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine yaygın olarak kullanılan bu işaret, Gagavuz Türkçesi yazı dilinde de benzer şekilde kullanılmaktadır.

3.7. Çizgi (Tire) Nışanı (—)

- Özne ve yüklem arasında, temel durum bir isim veya mastar ile ifade ediliyorsa, uzun çizgi (tire) kullanılır. Bu kural, özellikle özne ile yüklem arasında bağlayıcı bir öge (uzun çizgi) kullanılması gerektiği durumları ifade eder:

Ana dilim – tatlı bal. (GDOPK, 2015, s. 67)

“Ana dilim, bal (gibi) tatlı(dır).”

Bucak, bizim ana tarafımız. (GDOPK, 2015, s. 67)

“Bucak, bizim ana yurdumuz(dur).”

Gezinmä – vakıt kaybetmä. (GDOPK, 2015, s. 67)

“Gezinmek, vakit kaybetmek(tir).”

- Karşıtlık, beklenmedik bir ekleme veya söylenenden çıkarım yapılması durumlarında birleşik cümlelerin bölümleri arasında uzun çizgi (tire) kullanılır. Bu kural, özellikle karşıt düşünceleri, sürpriz bir eklemeyi veya bir sonuç çıkarmayı ifade ederken tire kullanılmasını açıklar:

Sän gelmedin bana – gittin Natiyä. (GDOPK, 2015, s. 67)

“Sen bana gelmedin, gittin Natiyä.”

Bän üfkeliydim – o kasavetli. (GDOPK, 2015, s. 67)

“Ben öfkeliydim, o kasvetli (üzgün / dertliydi)”

- Cümlede bir ögenin eksik olduğunu belirtmek için uzun çizgi (tire) kullanılır. Bu kural, cümlede eksik veya tamamlanmamış öğeleri göstermek amacıyla tire kullanılmasını ifade eder:

Yarısı – saa tarafa, yarısı da – sol tarafa. Oynayacez bir saat futbol. (GDOPK, 2015, s. 67)

“Yarısı sağ tarafa, yarısı da sol tarafa. Bir saat futbol oynayacağız.”

- Eş görevli öğelerden sonra, genel bir sözcük geliyorsa ya da eş görevli öğelerden sonra cümlelerin devamı geliyorsa, tire (-) kullanılır. Eğer eş görevli öğeler önce gelir ve ardından bunları kapsayan bir genel ifade (“hepsi”, “şunlar”, “bütün bunlar” vb.) gelirse, bu genel ifadenin önüne tire konur. Aynı şekilde, eş görevli öğelerden sonra gelen devam cümlesi varsa, bu geçiş için de tire kullanılır:

Örtülär, ard duvarların boyu, hendeklär, çalı aullar, kapu önneri – herersi kaplı kaba kaarlan. (GDOPK, 2015, s. 69)

“Örtüler, arka duvarların boyu boyunca (yanında), hendekler, çalıdan ağllar, kapı önleri – her yer kabaca karla kaplı.”

Bay Görgi, lääzım düşünelim hepsimiz serbestlik için, toprak için, dooruluklar için – insanın her zamanki düşleri için. (GDOPK, 2015, s. 69)

“Bay Görgi, hepimiz özgürlük için, toprak için, adalet için – insanın her zamanki düşleri için (düşünmeliyiz.)”

Ölçünlü Gagavuz Türkçesi yazı dilindeki çizgi (tire) nişanının kullanım alanları, Türkiye Türkçesinden farklılık göstermekle birlikte çizgi (tire) nişanının kullanım alanlarından bazıları Türkiye Türkçesindeki farklı noktalama işaretlerinin benzer kullanımlarıyla örtüşmektedir.

3.8. Parantezalar Nişanı ()

- Parantez içine, bir yorum olarak getirilen giriş sözleri ve cümleleri, ayrıca ifade edilen düşünceye ek açıklamalar veya eklemeler yapılır. Bu kural, parantezlerin açıklama, yorum veya ek bilgi sağlamak amacıyla kullanıldığını ifade eder:

Bir büyük ayaz günü (bu yılın çeketmesindäydi) çıkardılar bizi daaya aaç kesmä... (GDOPK, 2015, s. 67)

“Büyük bir ayaz günü (bu yılın başında/başlangıcındaydı) bizi dağa ağaç kesmeye çıkardılar...”

Kaliniç (nasıl annadım taa sora) her gün beyinnän ava gidärmış. (GDOPK, 2015, s. 67)

“Kaliniç (sonradan anladığım kadarıyla) her gün beyle ava gidermiş.”

Parantezalar, *Gagauzçanın Grammatikası. Fonetika, leksika, morfolojiya, sintaksis. Eksperimental üürenmāk kiyadı* adlı eserde *skobalar* başlığı altında değerlendirilmekte ve şu bilgiler verilmektedir:

Skobalar koyulêrlar o cümlelerdä, angıların orta erindä var koyulma laflar yada koyulma cümlä. skobalar koyulêrlar ozamanda açan cümlelerin baş fikirindä var annadıcı laflar. (1999, s. 354)

“Parantezler, ortasında ara sözler veya ara cümleler bulunan cümlelerde kullanılır. Parantezler, cümlelerin ana fikrinde açıklayıcı sözler olduğu zamanlarda kullanılır.”

Üürenicilär (onnar şkoladan gelirdilär) sokakta yardım ettilär bir ihtiar adama çuvalı taşımaa. (1999, s. 354)

“Öğrenciler (onlar okuldan geliyorlardı) sokakta yaşlı bir adama çuvalı taşımak için yardım ettiler.”

Kafadarım (nasıl annadım taa sora) bir kasabadan, diil küüdän, bana kıyat yazmış. (1999, s. 354)

“Arkadaşım (daha sonra anladığım kadarıyla) bir kasabadan, köyden değil, bana kitap yazmış.”

Gagavuz Türkçesinde ek bilgi veya açıklama için kullanılan parantez işaretinin kullanım alanları, Türkiye Türkçesindeki kullanım alanlarıyla benzerlikler göstermekle beraber Gagavuz Türkçesinde parantez işaretinin yerine bazen *kvadrat parantezaları* [] adı verilen *köşeli ayraç* işaretinin kullanıldığına da rastlanılmıştır.

3.9. İki Nokta Nışanı (:)

- Açıklama ya da gerekçe içeren bağlaçsız birleşik cümlelerde açıklayıcı / temellendirici kısmın önüne iki nokta konur:

Kapunun baalamaları gıcırdardılar, da işidildi acelâ adımnar: kimsä girip-çıkardı. (GDOPK, 2015, s. 66)

“Kapının bağlantıları (menteşeleri) gıcırdıyordu ve aceleci adımlar işitildi: biri girip çıkıyordu.”

Ard kapudan gel: tokattan var nicä köpek dalasın. (GDOPK, 2015, s. 67)

“Arka kapıdan gel: avludaki köpek ısırabilir.”

- Eğer genelleme anlamı içeren bir kelimedenden sonra eş görevli öğeler sıralanacaksa genellemeden sonra iki nokta (:) kullanılır:

Ustanın odasında vardı türlü tertiplär: nacak, testerä, burgu, rendä. (GDOPK, 2015, s. 69)

“Ustanın odasında türlü aletler vardı: nacak, testere, burgu, rende.”

Türkiye Türkçesinde alıntı veya açıklama öncesinde yaygın olarak kullanılan bu işaret, Gagavuz yazı dilinde de benzer şekilde kullanılmaktadır.

3.10. Kaviçlar Nışanı « »

Kaviçlar nışanı « » biçimsel yönden Türkiye Türkçesindeki tırnak işaretinin (“ ”) karşılığıdır.

- Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler kaviç « » içine alınır:

«Ee, ii maldan ii iş tä olêr. O herkerä ölâ», – dedi dädu Tipani. (GDOPK, 2015, s. 69)

Tipani dede “Ee, iyi maldan iyi işler de olur. O her zaman öyle olur” dedi.

«Korkma, ölmeyecek o kuşçaaz, ko dinnensin», – kasavetli dedi Dimu dädu. (GDOPK, 2015, s. 69)

Dimu dede “Korkma, ölmeyecek o kuşçağız, bırak dinlensin” kederli dedi.

- Eğer doğrudan konuşma, yazarın sözlerinden sonra geliyorsa yazarın sözlerinden sonra iki nokta (:) konur; doğrudan konuşma kaviçlar « » içerisinde verilir. Doğrudan konuşma içinde yer alan noktalama işaretleri aynen korunur.

Fondi kalktı da saurttu elindä bitirilmedik kiyadı: «Sän okudun, olmalı, gazetanın ötöögünkü nomerindä bana paskvili?» (GDOPK, 2015, s. 70)

Fondi kalktı da savurdu elindeki bitirilmedik kağıdı: “Sen okudun, herhâlde, gazetenin dünkü sayısında bana atılan iftirayı?”

- Eğer doğrudan konuşma, onu tanıtan yazarın sözlerinden önce geliyorsa, doğrudan konuşmanın sonunda virgöl ve tire konur, yazarın sözleri küçük harfle başlar. Yani önce doğrudan konuşma kaviçlar « » içerisinde yazılır, ardından açıklayıcı yazar sözü gelir. Bu durumda doğrudan konuşmanın sonunda virgöl (,) ve tire (—) birlikte kullanılır. Yazarın sözleri ise küçük harfle başlar:

«Ya bak, kaç türlü tatlılıklar hazırlâerız», – gösterdi Tonânın anası masanın üstünü. (GDOPK, 2015, s. 70)

Tona'nın anası masanın üstünü gösterdi: “Ya bak, kaç türlü tatlılar hazırlıyoruz.”

- Doğrudan konuşma cümlesi soru, ünlem veya üç nokta ile bitiyorsa bu işaretler doğrudan konuşmada kalır, doğrudan konuşmadan sonra virgül konmaz, sonrasında gelen yazarın sözleri küçük harfle başlar:

«Hepsi islâ olacek! – dedi Zaari. – Salt lââzım işlemâ!». (GDOPK, 2015, s. 70)

Zaari: “Her şey güzel olacak!” dedi. Sadece çalışmak gerek!

- Doğrudan konuşma ikiye bölünmüşse, yazarın sözleri arasında tırnak işaretleri kapatılmaz ve yeniden açılmaz, sadece konuşmanın başında ve sonunda tırnak kullanılır:

«Te ikonanın önündü söyleirim, – yaptı stavrozunu karı, – ani bân parayı almadım». (GDOPK, 2015, s. 71).

Kadın haç çıkardı: “İkonanın önünde yemin ederim, ben parayı almadım.”

- Doğrudan aktarımın kaviçlar « » içerisinde yazıldığı cümlelerde eğer doğrudan konuşmanın bölündüğü yerde nokta olması gerekiyorsa, yazarın sözlerinden önce virgül ve tire, yazarın sözlerinden sonra nokta ve tire konur; doğrudan konuşmanın ikinci kısmı büyük harfle başlar:

«Korkma, onnar bizi ensâmeyeceklâr, – cevap etmiş Trakalı Öküz. – Açan koolayaceklar tutmaa, sän geliver yanıma». (GDOPK, 2015, s. 71)

- Korkma, onlar bizi yenemeyecekler.”

Trakalı Öküz cevap vermiş: “Ne zaman kovalamaya başlayacaklar (tutmaya çalışacaklar), sen yanıma geliver.”

- Kaviçlar « » içerisinde doğrudan aktarımın yapıldığı cümlelerde eğer doğrudan konuşmanın bölündüğü yerde ünlem veya soru işareti varsa, bu işaret korunur; ardından yazarın sözlerinden önce tire (—) konur (yazarın sözleri küçük harfle başlar), yazarın sözlerinden sonra nokta ve tire (. —) konur; doğrudan konuşmanın ikinci kısmı büyük harfle başlar:

«O diil benim beygirim! – dedi Temiz Vani. – Bana aalemin malı diil lââzım». (GDOPK, 2015, s. 71)

Temiz Vani “O benim atım değil, bana başkasının malı lazım değil!” dedi.

- Alıntı içeren cümlelerde, alıntılanan kısım kaviçlar « » içerisinde gösterilir:

Anılmış aydınadıcımız M. Çakır taa 1934-üncü yılda yazardı: «Gagauzların kulturalı ilerleyecek kiyatların yardımınnan». (GDOPK, 2015, s. 71)

Tanınmış aydınlatıcımız M. Çakır daha 1934 yılında yazmıştı: “Gagavuzların kültürü kitapların yardımıyla ilerleyecek.”

- Kaviçlar, özellikle ilk defa kullanılan ya da anlamı alışılmışın dışında olan kelimeleri vurgulamak için kullanılır. Aynı zamanda ironi, alay veya farklı bir anlam katmak için de kaviçler tercih edilir:

Yazın çocuklar çayırda oynardılar «gutgudak», ya da «dim-dim», nasıl başka köülerde deniler. (GDOPK, 2015, s. 71)

Çocuklar yazın çayırda “gutgudak” ya da başka köylerde dendiği gibi “dim-dim” oynarlardı.

Türkiye Türkçesindeki tırnak işaretinin (“ ”) karşılığı olarak Gagavuz Türkçesi yazı dilinde kullanılan kavıçlar « » nişanı, biçimsel yönden farklılık göstermektedir. Türkiye Türkçesinde, başka bir kimseden veya yazıdan doğrudan aktarımın yapıldığı cümlelerin yanı sıra özel olarak belirtilmek istenen ifadelerin tırnak içerisine alınarak gösterilmesi durumu Gagavuz yazı dilinde kavıçlar içerisine alınarak yapılmaktadır. Ayrıca yazarın sözlerinden sonra nokta ve uzun çizgi (tire) [. —] işaretinin kullanıldığı durumlar yönünden de Türkiye Türkçesindeki kullanımlardan farklılık sergilemektedir. [

4. Tartışma

Gagavuz Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında yapısal olarak birçok ortak nokta bulunmasına karşın noktalama işaretlerinin kullanımında bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu farklılıklar hem dilin standartlaşma düzeyiyle hem de yazılı iletişim gelenekleriyle yakından ilişkilidir. Türkiye Türkçesi, uzun yıllara dayanan köklü bir yazı dili geleneğine ve TDK tarafından farklı zamanlarda yer yer güncelleştirilen ve Millî Eğitim müfredatlarına yerleştirilip standartlaştırılmaya çalışılan noktalama kurallarına sahipken, Gagavuz Türkçesi bu konuda daha yeni ve gelişmekte olan bir yapıya sahiptir.

Çalışmada elde edilen veriler doğrultusunda özellikle virgül, nokta, ünlem ve soru işareti gibi temel noktalama işaretlerinin her iki yazı dilinde de benzer biçimde işlevlerinin olduğu görülmektedir. Ancak noktalı virgül, iki nokta, uzun çizgi (—) gibi işaretlerin Gagavuz Türkçesinde daha seyrek kullanıldığı veya yer yer farklı işlevlerle kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bunun yanında, Gagavuz yazılı metinlerinde noktalama işaretlerinin kullanımında, Türkiye Türkçesinde de olduğu gibi, bireysel tercihlere bağlı olarak değişkenlik görülebilmekte, bu durum metinler arasında biçimsel tutarsızlıklara yol açabilmektedir. Bu bağlamda, yazı dili standardizasyonunun henüz tamamlanmamış olması, Gagavuz Türkçesinde noktalama işaretlerinin kullanımında çeşitliliği artıran önemli bir etkidir. Diğer taraftan Türkiye Türkçesi ise daha katı normlarla işleyen bir sistem ortaya koymakta, bu da kullanıcılar arasında daha yüksek bir ortaklık düzeyi sağlamaktadır.

Tespit edilen bir diğer önemli husus, Gagavuz Türkçesi gramerlerinde noktalama işaretlerinin “durguçluk nişannarı” olarak tanımlanması ve bu tanımın daha çok işlevsel bir yaklaşımı yansıtmasıdır. Bu durum, Gagavuz Türkçesinde noktalama işaretlerinin anlam düzenleme, cümle vurgusu ve yapı ayrımı gibi temel görevleri üstlendiğini göstermektedir. Ancak bu görevlerin yazılı metinlerde ne derece tutarlılıkla uygulandığı, dil eğitimi politikaları ve yayıncılık standartlarıyla doğrudan ilişkilidir.

Sonuç olarak Gagavuz Türkçesinde noktalama işaretlerinin kullanımı Türkiye Türkçesiyle büyük ölçüde örtüşmekle birlikte, uygulamada görülen farklılıklar yazı dili standartlarının oturma sürecinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Gagavuz Türkçesi yazı dili için kapsamlı noktalama kılavuzlarının hazırlanması ve bu konuda öğretici kaynakların çoğaltılması, yazılı iletişimdeki netlik ve tutarlılık açısından büyük önem taşımaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Gagavuz Türkçesinde kullanılan noktalama işaretlerini tespit ederek bunları Türkiye Türkçesindeki karşılıklarıyla karşılaştırmalı biçimde incelemeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular, her iki yazı dilinin Latin alfabesini kullanmasına rağmen noktalama sistemlerinin işleyişinde belirli benzerliklerin ve dikkate değer farklılıkların bulunduğunu ortaya koymuştur.

Gagavuz Türkçesinde temel noktalama işaretlerinin (nokta, virgül, çok nokta nışanı, soruş nışanı vb.) Türkiye Türkçesiyle benzer işlevlerde kullanıldığı görülmüş ayrıca, bazı noktalama işaretlerinin farklı işlevlerle kullanıldığı örneklerle ortaya konmuştur. Nitekim Türkiye Türkçesindeki tırnak işaretinin (“ ”) karşılığı olarak Gagavuz Türkçesi yazı dilinde kullanılan kaviçlar « » nışanı, biçimsel yönden farklılık göstermekte, çizgi (tire) nışanının kullanım alanlarından bazıları Türkiye Türkçesindeki farklı noktalama işaretlerinin benzer kullanımlarıyla örtüşmektedir. Gagavuz Türkçesinde noktalı virgölün çok seyrek kullanıldığı, genellikle ya hiç tercih edilmediği ya da yerine virgül veya nokta kullanıldığı tespit edilmiştir. Türkiye Türkçesinde ikiden fazla eş değer öğeler arasında virgül bulunan cümlelerde öznenin sonra noktalı virgül kullanıldığı bilinmektedir. Ancak Gagavuz Türkçesinde böyle bir kullanım söz konusu değildir. Ayrıca Türkiye Türkçesinde sıralı maddelerin sonunda noktalı virgül (;) yerine virgül (,) kullanılması da Gagavuz Türkçesiyle ayrılan başka bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu verilerden hareketle Gagavuz Türkçesinin yazı dili olarak standartlaşma sürecini henüz tamamlamamış olduğu ve yazı dili için kapsamlı noktalama kılavuzlarının bulunmadığı tespit edilmiş olup, bu bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulabilir:

Gagavuz Türkçesi için noktalama işaretlerinin işlevlerini belirleyen kapsamlı ve güncel bir yazım kılavuzu hazırlanmalıdır. Bu hem eğitim alanında hem de yayıncılıkta birliktelik sağlayacaktır.

Gagavuz okullarında noktalama işaretlerinin öğretimine yönelik özel ders materyalleri hazırlanmalı; öğrencilere dilin yazılı biçiminde doğru noktalama alışkanlıkları kazandırılmalıdır.

Gagavuz Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki dilsel benzerlikler ve farklılıklar üzerine karşılaştırmalı çalışmalar artırılmalı, bu tür çalışmalar iki dilin gelişimine katkı sağlamalıdır.

Gagavuz Türkçesinde yayın yapan medya kuruluşları ve yayınevleri, dil ve noktalama açısından standartlara uygunluğu gözetmeli, editörlük süreçleri güçlendirilmelidir.

Gagavuz Türkçesi için otomatik yazım ve noktalama denetleyicileri gibi dijital araçlar geliştirilmeli, bu sayede yazı dili pratiği teknolojiyle desteklenmelidir.

Sonuç olarak Gagavuz Türkçesi noktalama sistemi açısından Türkiye Türkçesiyle büyük ölçüde örtüşen bir yapıya sahip olmakla birlikte, yazı dili standardizasyonunun tamamlanması için yapılması gereken önemli çalışmalar bulunmaktadır. Bu doğrultuda hem dil politikaları hem de akademik destekle Gagavuz yazı dilinin gelişimi daha sağlam temellere oturtulabilir.

Kaynaklar

- Argunşah, M. (2007). *Gagauzların kökeni, adı ve tarihi: Gagauz yazıları*. Kayseri: Türk Ocakları Kayseri Şubesi.
- Baboglu, N. İ. ve Baboglu, İ. İ. (1999). *Gagauzçanın grammatikası. fonetika, leksika, morfologiya, sintaksis. Eksperimental üürenmāk kiyadı*. Chişinău: Ştiința.
- Beşen Delice, T. (2019). Türkmen Türkçesinde noktalama işaretlerinin kullanımı. *Turkish Studies Language and Literature*, 14(3), 1067-109. <https://doi.org/10.29228/TURKISHSTUDIES.36966>
- Dmitriyev, N. K. (1962). Fonetika gagauzskogo yazıka. *Sroy tyurkskih yazıkov*, Moskva, 202-250.
- Gagauz Dili (üüretmāk kiyadı 7-ci klaslarına deyni cümñä üüredici kurumñarı)*. (2024). (Haz. L. Veliksar, P. Draganov, N. Kuroglo, A. Milko). Lviv: Svit.
- Gagauz Dili: 5-ci klas (cümñä üüretici kurumñarı için, angılar üürenerlär ukrain dilindä) Üüretmāk kiyadı şkolaların ukrain dilindä üürenän*. (2018). (Haz. V. M Buzhilova., N. I. Kuroglo, I. F Kior). Chernivtsi: Bukrek.
- Gagauz dilinin orfografiya hem punktuatiya kuralları*. (2015). (Haz. P. A. Çebotar, M. İ. Kopuşçu, İ. D. Bankova). Komrat: Elan Poligraf.
- GD. (2018). *Gagauz Dili: 5-ci klas (cümñä üüretici kurumñarı için, angılar üürenerlär ukrain dilindä) Üüretmāk kiyadı şkolaların ukrain dilindä üürenän*. (2018). (Haz. V. M Buzhilova., N. I. Kuroglo, I. F. Kior). Chernivtsi: Bukrek.
- GD. (2024). *Gagauz Dili (üüretmāk kiyadı 7-ci klaslarına deyni cümñä üüredici kurumñarı)* (2024). (Haz. L. Veliksar, P. Draganov, N. Kuroglo, A. Milko). Lviv: Svit.
- GDOPK. (2015). *Gagauz dilinin orfografiya hem punktuatiya kuralları* (Haz. P. A. Çebotar, M. İ. Kopuşçu, İ. D. Bankova). Kişinev.
- Ildırı, N. (2023). Özbek Türkçesinde noktalama işaretlerinin kullanımı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 12(3), 935-956.
- Özakdağ, N. (2017). 1957-2014 Yılları arasında Gagauz Türkçesi yazım kılavuzları. *I. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, Antalya, Türkiye, s. 155-162. ISBN – 978-605-67570-0-6
- Pravila orfografii gagauzskogo yazıka*. (1958). (Haz. D. Tanasoğlu ve L. A. Pokrovskaya), Kişinev.
- Pravila orfografii i punktuatsii gagauzskogo yazıka*. (1994). (Haz. L. A. Pokrovskaya, E. K. Koltsa, G. A. Gaydarji, V. İ. Kotenko), Komrat.
- Sevryugina, E.V. (2012) Prisoedinenie - vvodnye konstruksii - vstavnye konstruksii [Adjunction - parenthetical phrases - expletive phrases]. *Prepodavatel' XXI vek*. 2 (4). pp. 324-327. <https://cyberleninka.ru/article/n/prisoedinenie-vvodnye-konstruksii-vstavnye-konstruksii/viewer> Севрюгина Е. В. Присоединение - вводные конструкции - вставные конструкции Преподаватель XXI век. 2012. Т. 2, вып. С 4 324 327.
- Правила орфографии гагаузского языка, Издание второе, исправленное и дополненное*. (1988). Komrat.

Eser Kısaltmaları

GDOPK (2015): Gagauz dilinin orfografiya hem punktuațiya kuralları

GD (2018) : Gagauz Dili: 5-ci klas üüretmək kiyadı

GD (2024) : Gagauz Dili: 7-ci klas üüretmək kiyadı

Extended Abstract

This study investigates the system of punctuation employed in Gagauz Turkish by identifying its functional characteristics and structural properties, and subsequently conducting a comparative analysis with the punctuation system used in Turkey Turkish. Given that punctuation plays a crucial role in shaping the meaning, rhythm, and clarity of written discourse, its systematic examination within a lesser-studied Turkic variety contributes significantly to the broader field of comparative linguistics.

Gagauz Turkish, which belongs to the Oghuz branch of the Turkic language family, is predominantly spoken in the Autonomous Territorial Unit of Gagauzia, located within the Republic of Moldova. Historically, the development of the written form of Gagauz Turkish was influenced by the region's political landscape. Initially utilizing the Cyrillic script under Soviet administration, the language transitioned to the Latin alphabet following Moldova's independence in the early 1990s. This orthographic shift not only affected spelling conventions but also had substantial implications for the use and perception of punctuation within the language. In contrast, Turkish in Turkey adopted the Latin script in 1928 as part of Atatürk's language reform, and since then, it has benefited from a standardized and institutionalized punctuation framework established by the Turkish Language Association.

The present study employs a descriptive and qualitative methodology, relying on textual analysis of the official orthographic and punctuation manual titled “Gagauz dilinin orfografiya hem punktuațiya kuralları” published in 2015. Through systematic evaluation, each punctuation mark outlined in the manual is scrutinized for its formal features, contextual usage, and pragmatic functions. These observations are then juxtaposed with their functional equivalents in Turkey Turkish. Concrete examples are provided to illustrate how punctuation marks are operationalized in both linguistic systems, highlighting both convergences and divergences in application.

The comparative findings reveal that several core punctuation marks—including the period (.), comma (,), question mark (?), and exclamation point (!)—are employed in both languages with relatively parallel functions. For example, declarative sentences in both Gagauz and Turkey Turkish conventionally end with a period. Commas serve similar syntactic and semantic functions such as delimiting appositive phrases, denoting direct address, or separating items in a list. Nonetheless, the study identifies subtle yet notable differences, particularly in the syntactic environments involving ordinal indicators and numeric expressions. Whereas Turkey Turkish utilizes a period for ordinal notation (e.g., 7.), Gagauz Turkish prefers a hyphen followed by an affix (e.g., 7-nci).

The analysis also brings to light more pronounced discrepancies in the usage of punctuation marks such as the semicolon (;), dash (—), ellipsis (...), and quotation marks (« »). The semicolon, for instance, is infrequently used in Gagauz Turkish, often substituted by either a comma or a period even in contexts where a semicolon might better delineate complex sentence structures. The dash in Gagauz texts is utilized with greater flexibility and appears in syntactic positions typically occupied by colons or semicolons in Turkey Turkish. Similarly, while both languages make use of ellipses to denote omission or unfinished thought, stylistic variations are more evident in Gagauz writing practices.

Another distinctive feature in Gagauz Turkish is the use of angular quotation marks (« ») to denote direct speech or cited material, as opposed to the curved double quotation marks (“ ”) standard in Turkey Turkish. Additionally, Gagauz punctuation includes compound forms such as (..?) and (..!) that simultaneously express hesitation and emotional nuance, representing a syntactic-intonational strategy not observed in Turkish writing norms.

Beyond formal characteristics, the study identifies significant inconsistencies in the actual application of punctuation across Gagauz educational and print media materials. These inconsistencies are attributed to the relative novelty and incomplete standardization of the Gagauz writing system. Furthermore, due to historical contact, Russian and Romanian punctuation conventions have exerted

considerable influence on the Gagauz system, especially in terms of prosodic and semantic criteria for punctuation placement.

In summation, although Gagauz Turkish and Turkey Turkish share a common script and exhibit numerous typological similarities in their punctuation systems, meaningful differences persist in terms of usage frequency, structural conventions, and functional integration. These discrepancies underscore the transitional nature of Gagauz Turkish as a standardized written language. To address these challenges and support linguistic development, the study offers the following recommendations: (1) develop a unified and comprehensive punctuation manual for Gagauz Turkish; (2) integrate punctuation education into the Gagauz school curriculum through pedagogically sound materials; (3) promote comparative research across Turkic languages to encourage mutual intelligibility and scholarly engagement; (4) enforce editorial standards in Gagauz-language publications; and (5) invest in the creation of digital linguistic tools, such as grammar and punctuation checkers, tailored to the needs of Gagauz users.

Ultimately, this research contributes to our understanding of punctuation not only as a set of mechanical writing conventions, but as a dynamic linguistic system that reflects broader sociolinguistic and cultural realities. As Gagauz Turkish continues to evolve as a literary and educational language, attention to punctuation will remain vital in fostering linguistic clarity, stylistic consistency, and communicative effectiveness.